

Public Schools No. 1 in Chelm Project: The Whole World Is a One Big Chelm

The realization of the programme "The Whole World is One Big Chelm" March 2006

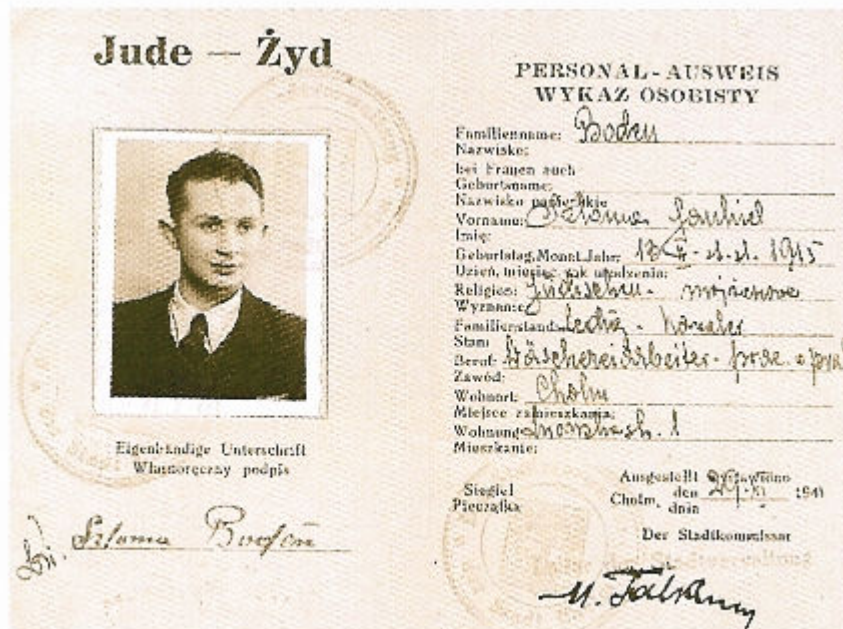
We have completed yet another stage of our programme. We searched on the internet when looking for information on the Jews in Chelm, their culture and tradition. We prepared a bibliography relating to these themes. WE are still collecting reports from historical witnesses, who still remember Chelm as it was during the WW2 period.

We wrote down a short history of the Jewish minority inhabiting our town, we has been placed in the heritage section on the internet site FODZ.

22.02.2006 is the date on which a meeting took place with the regionalist Mr Zbigniew Lubaszewski from Chelm. Students taking part in the programme had the opportunity to gain more specific information on the history of the Jews from Chelm.

Mr Lubaszewski spoke very interestingly on the sites of material culture and the role the Jews played in the 20 year Inter-War period in our town.. We published an article on our activities in the school newspaper dedicated to tolerance. We also appealed to all the other students to join up to the work on our program. Here are the reflections of one student Anna Kaminska from grade 1d after the meeting with Mr Lubaszewski : " I was very sad that all the cultural and historical heritage which the Jews had been building for so many years in Chelm was completely destroyed. The Jewish people had been living here for over five centuries, yet despite this fact most of us young people are ignorant of the immense role that they played in the history of our town. That's why I think that we ought to bring memory back."

We are trying to look for signs of this forgotten history from old photographs. Below are some found photographs.

Ausweis wystawiony na nazwisko Szlama Jankiel Boden - 1941 rok.

Ausweis (ID card) for Szlama Jankiel Boden, 1941

Legitymacja Publicznej Szkoły Doksztalującej Zawodowej
Abrahama Bodena - 1935 rok.

School ID card of Abraham Boden, 1935

Synagoga przy ulicy Kopernika - początek lat 40. XX wieku.

The Synagogue on Kopernika Street, early 1940s

Widok na starą synagogę - koniec lat 40. XX wieku.

The Old Synagogue, late 1940s

Grupa dzieci szkolnych - okres międzywojenny.

A group of school children in between the wars

Pochód pierwszomajowy - 1030 rok. Sztandar niesie Abraham Berland,
przewodniczący Związku Robotników Żydowskich

**1st of May March, 1930. Abraham Berland, the president of the Union of the Jewish Laborers,
carries the standard.**

In the National Archive from Chelm, Anna Kozłowska, a student from grade 1d, found advertisements run in
"Zwierciadło" in 1923- 1932 - a Chelm newspaper.

Reklamy

„Zwierciadło” 1923-32

Najodpowiedniejszym podarkiem na gwiazdkę
jest taki przedmiot, którego znaczeniem jest umiłość żyć,
nie równocześnie przedmiot ten nie może podlegać
zniszczeniu lub zużyciu.

INSTRUMENT MUZYCZNY
Zupełnie odpowiedni temu zadaniu, gdyż z blagum jest nie tylko nie
trafi, lecz przetrwa — nabiera wartości, a przez to może
właścicielowi przypomnieć o bliźniadawcy!

SEKAD INSTRUMENTOW MUZYCZNYCH
N. GOJZEN
Chelm, ul. Lubelska Nr. 75

przedstawia się w wielkim wyborze: fortepiany, mandoliny, gitary, balalajki,
skrzypce, oraz instrumenty dęte i gromadzą najbogactwo muzyczne.
Wielki wybór płyt z esektami nowościami.

FABRYKA OCTU SPIRITUROWEGO
S. Puttermana
W CHELMIE,
ulica Lubelska, Nr. 66

poleca ocet stołowy
oraz ocet do marynat,
ceny konkurencyjne.

Kto już nabył aparat
Dla gardła i brzucha
Niedługo jeszcze zabawa
Dla swego da ucha
I moją sycalną
Rady niech posłuchaj
Niedługo kupi RADIO
(Bardzo NISKA CENA)
Ale w naszym sklepie
u I. Graupena
Pod dwudziątym pierwazym
Ulica Lubelska —
I duszy daj pokarm —
Niedługo dla cięskaj.
A gdy się swój talus
Nad głowię rozciągnie —
Elektryczne światło
Kosmójni tuż przy —
najlepsze ZARÓWNI
I NADZISZA CENA
Tylko w naszym sklepie
u I. Graupena
Również inne rzeczy
Znajdziesz tam parafikane —
Nawet APARATY
Są FOTOGRAFICZNE
ELEKTRO-FOTO-RADJO
wielki wybór, kompletne i tanie
I. GRAUPEN
Chelm, Lub. ul. Lubelska 21.

Gorzelnia, Rektyfikacja, Fabryka Wódek i Likierów
Adolfa Daumana i S-ki
W CHELMIE.
Poleca: „Chelmlankę”, „Żytniówkę”, „So-
kolówkę”, „Mielową” podkójno oczy-
ściłą, „Spleytus do celów leczniczych i spirytus denatur.

ZANIA SPRZEDAŻ NA GWIAZDKE
Aparaty i przybory radjowe, żarówki elektryczne zwykłe,
mleczne i halogenowe, komplety żarówek choinkowych w pich-
nych kolorach i elektrycznych kształtach, aparaty fotograficzne
Zyranolite elektryczne od najmniejszych tala ażwaz sfo-
litowych począwszy, do największych
po cenach wyjątkowo niskich i na warunkach bardzo dogodnych
POLECA
I. GOLDBERG
Chelm, ul. Lubelska nr. 53, róg Łwowskiej

MAGAZYN
SUKIENNO-BIAWATNY
B. GOLDFELDA
CHELM, LUBELSKA 40
POLECA: wszelkiego rodzaju
turyzmy manufakturne.
Do 19. listopada i grudnia w 1931
KONIEC SEZONU. DUK 99818.
BRODOKI WAŁENI.
— Ceny konkurencyjne. —

Ma święta **PIWO** Ma święta
ZJEDNOCZONYCH BRUWARÓW MANKSANSKICH
HABERBUSCH I SCHIELE
Reprezentacja w Chełmie: **B-cia ROZEN**
Faktory: ul. Piwo i fabryka: ul. Kierunek wiatru
CHELM, UL. 1-go MAJA 44 F.

Sprzedaż towarów włóknistych
FRANCISZKI SZMUCOWEJ
Chełm, Lubelska 20
poleca na sezon letni w-ki wybór najmodniejszych modelacji dam-
skich i męskich, w plewazerażdyżysta gotowych,
DUZY WYSÓR PŁASZCZY KAPELOWYCH.

Baczność Cyklisto!
KO WERY
eraa waaabaa
C B E S C I
p-sonach
NAJNIEZBYCH
poleca
Duro Handlowo-Komisom
JULIAN GOLDFELD
Chełm, ul. 3-go Maja 3, tel. 100
REKLAMA TO ZYSK.

Duży wybór podręczników nowych
i używanych do wszystkich szkol po
cenach przystępnych poleca
kolegarnia
G. Epelbauma
egzystująca od roku 1891:
przybory szkolne i kancelaryjne,
oraz wyroby papierowe.
Chełm, ul. lubelska 42.

ZAKŁAD KUŚNIERSKI
A. Erlichmana
zostal przeniesiony z ul. Reformackiej 14
na ul. Lubelską 48
E-gie piętro
dwa p. Falkowskiego r-ia z r-ia Mag-
strala.

Skład mebli, artykułów po-
dróżnych i galanteryjnych.
Grünstejn
Chełm, ul. Lubelska 52.

Gdy się wam niechący przepołą żarówka,
A w klasznie nie ma nowel i słodówki,
Tu wstaję po ciemno, siedzi tylko głupi,
Bo między osi wędyl szarż sobie kupi.
U Braci Kirszenberg Lubelska róg Szkolnej
(Każdy z braci kupiec jest sprytny i śmiały)
Wiece kupuje u nich biedny i bogaty,
Bo tamto sprawną i jasną na raty—
Elektryczne lampy, sygnalizacja różna...
Baterijki, maie literari podręczne...
Bracia KIRSZENBERG
Wielki wybór lamp, żarówek i przyborów elektrycznych.
Ozdobne lampki reklamowe i choinkowa.
Chełm, ul. Lubelska 18 (róg Szkolnej).

ZŁOTO I SREBRO
Były i będą zawsze najbardziej cenione jako szlachetne
metale ozdobne i użytkowe; dlatego przedmioty z nich
wykonane
NIGDY NIE STRACĄ SWOJ WARTOŚCI
dlatego też, każdy, kto chce dać pamiątkowy PREZENT NA GWIAZDKĘ
miał mieć tylko
do sklepu jubilerskiego
N. SZTRUM
Chełm, ul. Lubelska, Nr 24 (opisuje bliżej podlegał)
Złoto, srebro, platyna, pierkiewki i diamenty, kamienie szlachetne, zegarki, przybory ze złota
i srebra, jubilerskie i artystyczne i wiele z nowoczesnej sztuki metalu. Zegarki
złote, srebrne, niklowe i stalowe i t. p.
Po stach naprawdę konkursowych i na dogodnych warunkach spłaty

NA WZROSTAJĄCE ŚWIĘTA POLECENNY NASZE NAJPRZEDNIEJSZE WYROBY
JAKO TO:
LIKIERY, WÓDKI SŁODKIE
WYTRAWNE
Wina owocowe, w wieloletniej wybarze **Młód sycony** NAJPRZEDNIEJSZE
WYTRAWNE
CENY NADER PRZYSTĘPNE
Wyroby nasze nie ustępują pod względem jakości
wyrobom zagranicznym, od których są znacznie tańsze.
Da odbycia we wszystkich sklepach wódzanych
A. DAUMAN i S-ka
Chełm-lubelski

Dr. D. SOBEL
wznowił przyjęcia i przyjmuje
w chorobach ocznych
w swam mieszkaniu przy ul.
Kopernika 30
codziennie od godz. 8—11 rano
12—3 po poł.

TANI NOWY ŚRODEK
umowa z lekarzami
ODCISKI, BRODAWKI
ZGRUBIENIA SKÓRY
środek na szczyry i myszy,
środek na karaluchy i poty
S. BIRNBAUM
CHELM, UL. LUBELSKA 36.

KRAWIECTWO
cywilne, wojskowe i duchowne
Tabak Fajwel
Chełm, ul. Lubelska 90.

We also found a report by Lipman Schnayder on the life of the Jews in Chelm during the years 1939-1942. The report comes from the book „The Life and Extermination of the Polish Jews 1939-1945, The Reports of Witnesses" edited by M.Grynberg. We were very affected by the information on the March of Death. The eldest inhabitants of the town remember it as a manifestation of great cruelty.

We also contacted the IPN (Institute for National Memory) Mr. Adam Pulawski, a worker from the Lublin branch of the IPN will presented a lecture" The Extermination of the Jews during the Second World War" on the 22.03.2006 (we will provide further information)

We are looking forward to our cooperation with the Society "Miasteczko"; soon we will become acquainted with Mrs. Agnieszka Pozniak, who will tell us more on the society's ideology. We are also counting on an intense cooperation with the cataloguing of the cemetery.

We are waiting impatiently for our meeting with the staff from the "NN Theatre - Brama Grodzka", Mr. Witold Dąbrowski and Mr. P. Choroś have declared to help us with the realization of our program.

We are working on a town map of Chelm. We hope to mark sites and traces of Jewish culture on it. As up till now a tourist trail dedicated to this theme has not yet been created. Maybe we'll manage to do exactly this. The more we deepen our knowledge on Jewish culture and history, the faster we come with new ideas for our program.